

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljaje v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrť leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 25. junija 1890.

Obseg: Požlahtnitev zelenečih ameriških trt. — Kako zelenjad hraniti. — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar. — Vabilo na naročbo „Novic“.

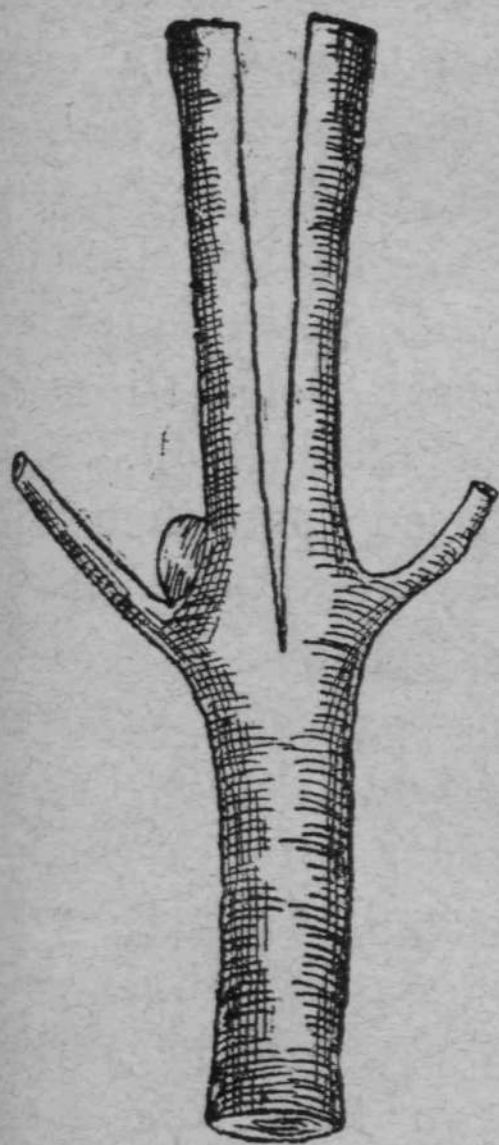
Gospodarske stvari.

Požlahtnitev zelenečih ameriških trt.

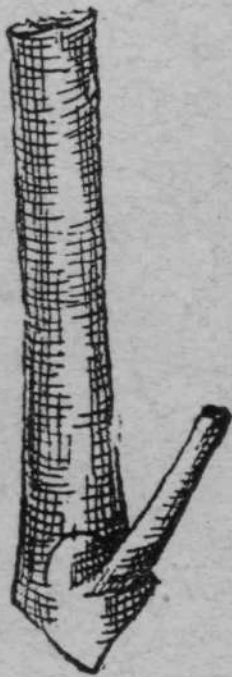
(Odgovor na 130. vprašanje.)

Dandanes so sploh vsi vinarski strokovnjaki prepričani, da ni mogoče našega vinarstva drugače oteti

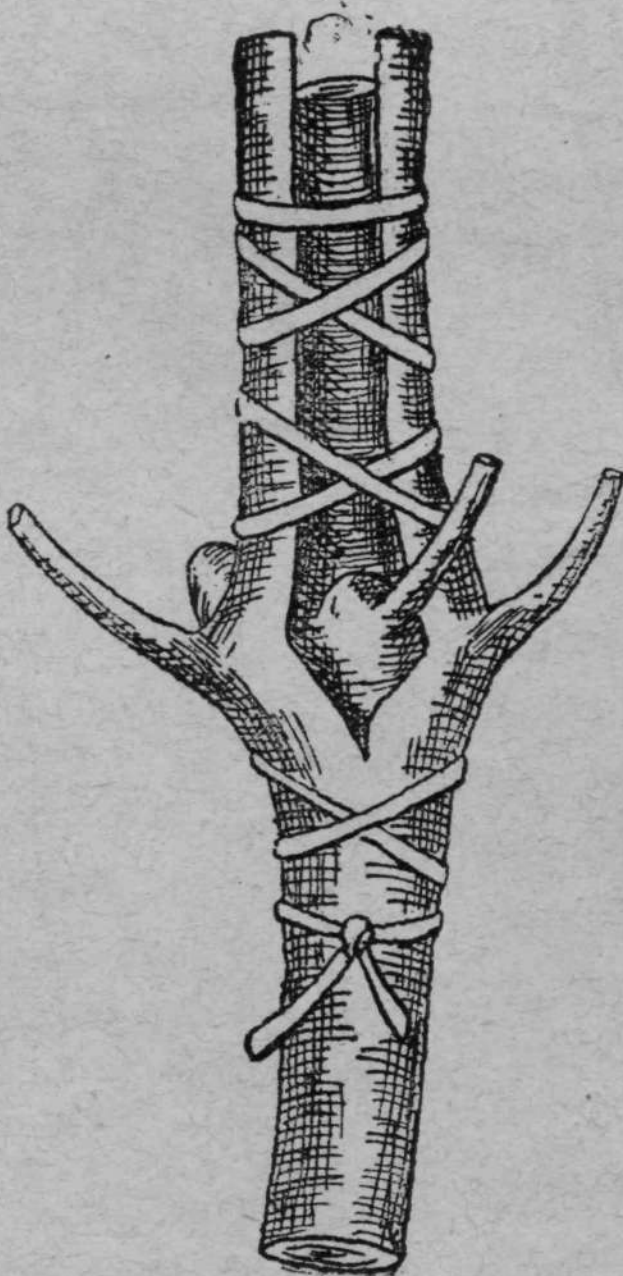
lani čisto kratek nauk o tem, kako zasajati vinograde z amerišкими trtami, da jih trtna uš ne more uničiti. Malo knjižico z mnogimi slikami je slavni deželni odbor razdelil v več tisoč iztisih po deželi. Pisatelj je pozvedoval potem ob raznih prilikah in po raznih krajih dolenjskih, kako sodijo vinarji o novem nauku, ali jim ugaja ali ne, ali se ga bodo poprijeli ali ne. Skoraj povsod so mu

Podoba 1.

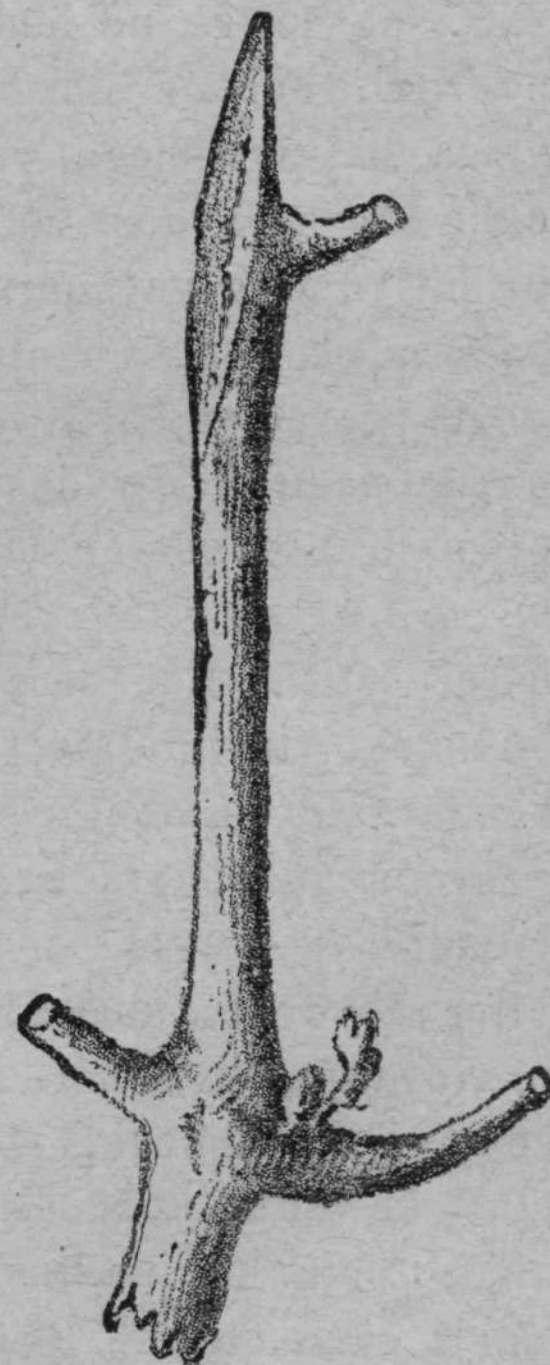
Podoba 2.

Podoba 3.

Podoba 4.

Podoba 5.

trtni uši, nego če zasadimo vinograde iz nova s takimi vrstami ameriških trt, kakeršnih ne more uničiti, ter jih požlahtnimo s cepiči naših domačih vrst. Da bi se na Kranjskem to kar hitreje mogoče zgodilo, naročil je bil slavni deželni odbor pisatelju teh vrstic, da je spisal

odgovarjali, da naš preprosti vinar tega nauka skoraj ne more zvrševati in da se ga najbrže ne bode poprijel. Najbolj se izpodtikajo nekateri ob njem, ker bi ne smeli v bodoče vsajenih ter požlahtnjenih trt nikakor več grobati. No grobanje je pa na Dolenjskem — in ne manj

na sosednem Štajerskem — ravno najnavadnejše, reči smemo celo, tudi najvažnejše delo v običajnem vinogradstvu. Grobajoč zasajajo nove vinograde, kajti nihče ne zasadi na Dolenjskem novega vinograda takoj ob pričetku tako na gosto s trtami, kakeršnega si želi za bodoče, ampak navadno vsadi komaj 20 odstotkov vseh bodočih trt, in z mnogoletnim grobanjem zgoste se šele tako, da postane vinograd zadosti gost. Z grobanjem nadomeščajo po Dolenjskem tudi gnojitev, kajti, ako kaka trta v rašči ter rodovitnosti opeša, pogrobajo jo in tako prisiliijo, da se pomladi ter pomlajena zopet nekoliko let rodi.

Da bi z grobanjem nadomeščali posamezne zastale ali izmrle trte, ali da bi celo nadomeščali napačne, nepravovrstne ali pa nerodovite (oprhle), to je na Dolenjskem še jako izjemno delo.

Novo priporočano vinogradarstvo je preprostem dolenjskemu vinarju tudi prenatačno, tako rekoč, premalenkostno. In tako je skoraj res za gotovo pričakovati, da se ga ne bode poprijel, ker je dozdanjega, kaj površnega, recimo kar naravnost, najprimitivnejšega vinogradarstva, osobito grobanja, dosti preveč vajen, večinoma pa tudi še dosti premalo inteligenčen, da bi se kake nove reči hotel lotiti. Ker je pa dolenjsko vinogradarstvo vendar tako eminentnega narodnogospodarskega pomena in ker bi utegnili v bodoče vsled napredovanja, in bodi si še tako počasnega, postati še veliko po menljivejše: nikakor ne smemo dolenjskega preprostega vinarja samemu sebi prepustiti, ampak pomagati mu moramo. In pomagati mu utegnemo, če se okoristimo njegove dozdanje stare navade, preljubljenega mu grobanja. Podajmo mu nauk, kako zasajati vinograde z ameriškimi trtami, da jih uš ne more uničiti, pa pridržimo vsaj nekoliko grobanje: in gotovo se bode prej poprijel novosti, ker jo bode veliko lažje razumel in torej tudi veliko lažje zvrševal. Ako bi imeli na Dolenjskem dalmatinsko

ali pa vsaj vipavsko podnebje, onda bi bila stvar pač lahka. Razširile bi se naglo take ameriške trte, katere so popolnoma proti trtni uši stanovitne ter tudi nepožlahtnjene rodevajo dobro, nesmrdljivo grozdje, in vseh težav bi bilo konec. Dolenjci bi take trte po starem načinu zasajali, grobali in tako dalje. Toda dolenjsko podnebje je dosti premrzlo za take trte. Njim bi grozdje ne dozorelo nikdar razen tako zvane jorkmadejre, katera pa rodeva kaj majhne grozdičke, in vino je jako nepijetno dišeče, bolj rečeno, smrdljivo. Zato ne preostaje Dolenjcem, kateri se čisto novega nauka ne morejo poprijeti, drugo, nego da se poprimejo tega le nasveta. Zasade naj vinograde z ameriškimi trtami, katere so proti uši popolnoma stanovitne, toraj najbolje z riparijo, — ako tudi nič ne rode. Zasade naj jih pa dobro, to je ne površno, v celo plitvo prekopano zemljo in, ako le mogoče, z gnojem, da hitreje dorastejo. Zasade naj jih tudi takoj tako gosto, da bode vsaj četrtnina vseh bodočih trt takoj zasajena. Čez dve ali tri leta, kadar trte dovolj dorastejo, to je, kadar poženejo štiri ali še več krepkih mladik, požlahtne naj jih s tako zvano

poletnjo ali zeleno požlahtnitvijo in požlahtnjene pogrobajo. Poletnja ali zelena požlahtnitev je pa dvojna. Prva je tako zvana ogrska, imenuje se pa zato tako, ker je po mnogih krajih na Ogrskem pri popolnoma preprostih vinarjih (kmetih) uže od nekdanj v rabi. Ogri so namreč požlahtnjevali nerodovite ali slabo rodovite trte že sam Bog ve koliko let, predno se je pričela trtna uš, po tem načinu, in požlahtnjeni potem grobali, da so iz enega debla tri, štiri ali še več dobrih dobivali. Kar je preprostem ogrskemu vinarju mogoče, storil bode lahko pač tudi naš dolenjski preprosti vinar. Zato poglejmo, kako je to ogrsko požlahtnjevanje. Okoli binkošti, kadar trtni poganjki toliko dorastejo, da niso več čisto zelnati, skrajšaj jih do polovice. Vsak skrajšani poganjek razkolji potem tako, da seže

razkol do polovice prve bunčice, na kateri je oko, torej tako, kakor kaže to podoba 1.

Cepič pripravi pa tako, kakor kaže to podoba 2., namreč iz bunčice naredi topasto zagozdico. Ako jo naposled zatakneš v razkol ter s kakim vezivom (bombažem, liko) tako povežeš, kakor kaže to podoba št. 3., pa je požlahtnitev gotova. Izponaša se ta način prav rad, ter trta požene že prvo leto 30 do 40 % dolge

Podoba 6.

Podoba 7.

mladike. Takoj prvo leto pogrobaš lahko požlahtnene trte na jesen, tako da dá vsak cepič po eno trto. Paziti pa moraš dobro, da ne pride cepič pod zemljo, ker sicer se ukoreníči, in trtna uš ga labko, ako ne ravno ugonobi, pa vsaj močno oslabi.

Druga poletnja ali zelena požlahtnitev je tako zvana kopulacija g. Hermana Goethe-ja. Na ta način je požlahtnjevati meseca maja, in sicer tako le. Cepič pre-reži, kar le mogoče na pošev skozi eno bunčico (podoba št. 4.). Takisto na pošev prereži tudi skozi eno bunčico poganjek ameriške trte (podoba št. 5.), kateri pa mora tako debel biti kakor cepič. Oba dela zloži skupaj ter ju z vezivcem prav močno poveži. Da požlahtnitvi ne škodi solnčni pripek, dobro je okoli nje en trtni list oviti ter ga povezati (glej podobo št. 6.). Podoba št. 7. kaže štiri tedne staro požlahtnitev. Ta požlahtnitev je odločno še laža mimo prve in izponese se tudi tako rada, da med 100 požlahtnitvami se jih komaj 20 ne prime. Tako trdi vsaj g. Hermann Goethe sam, kateri je ta način baje izumil, uporabljal ter priporočal. Požlahtnjene trte je pogrobiti takoj na jesen. Več nego enkrat seveda ni smeti trt grobiti. Ako se Dolenjci tudi te zasaditve in požlahtnitve ameriških trt ne bodo poprijeli, potem jim pač ni mogoče pomagati.

R. Dolenc.

Kako zelenjad hraniti.

Zelenjad pobirajmo raz grede od spomladi do poletja, in sicer, kadar je najbolj razvita. Popolnoma naj pa dozore samo semenske rastline. — Sveže ne moremo zelenjadi po leti dolgo ohraniti, le malo dlje vztraja v prav hladnem prostoru. na pr. v ledenici.

Zelenjad, katero spravljamo jeseni v zimske shrambe, moramo dobro očistiti vsake nesnage ter nepotrebnega listja. Z vodo pa izperimo rastline šele, predno jih rabimo. Koreninskim rastlinam odrežimo listje tik gomolje tako, da še lahko poženejo.

V zimski shrambi naj bodo rastline zavarovane proti mrazu in toploti ter proti vlagi.

Zavarujmo jih pa tako:

- Na plano zemljo položimo rastline drugo poleg druge tako, da so korenine jim obrnene navzdol, pokrijemo jih z listjem in ob hudem mrazu tudi z zemljo.
- Okoli kola, zabitega v tla in s slamo ovitega, naložimo zelenjadi na kup v stožec. Kup pokrijemo, kakor sem gori povedal.
- Glavnato zelje zložimo na zemljo, ki je s slamo pokrita, in sicer na kup, ki je za dve do tri glave visok. Kup pokrijemo, kakor sem uže povedal, okoli njega pa naredimo jarek, po katerem se odteka deževnica.
- V zelenjadno klet prenesemo ob kopnem le tisto zelenjad, katero menimo kmalu porabiti. Klet bodi sicer hladna, a zmrzovati ne sme v njej, ter mora

biti za prezračevanje prirejena. Listje tiste zelenjadi, ki je v kleti z zemljo ali s peskom prisuta, moramo pridno prebirati in kar je gnjilega, odstranjevati.

- V suhe shrambe spravljamo osobito čebulo in česen. Čebulo ali česen moramo vsekakor varovati mraza. Ako shramba nima oken, položimo čebulo na slamo ter jo ž njo tudi pokrijemo.

Razne reči.

* Star grah skuhaš hitro mehko ako dodaneš vodi sode, katere dobiš v lekarni. Za 6 osob graha, zadostuje majhna žličica sode.

* Da zgodaj prideláš drobnjak, povezni na rastline prazne kozarce. Tako pokrite rastline ne poganjajo le hitreje, ker so zavarovane zoper vnanji mrzli zrak, ampak imajo tudi nežnejše zelenje.

* Bolhe na zelenjadi priporoča vrtnar Reinke tako le preganjati: Potresi grede, koder se bolhe pokažejo, s kosteno moko ter jih potem poškropi dobro z vodo. Bolhe precej izginejo, in rastline vidno zopet uspevajo.

* Ne preganjajte netopirjev! Netopir je po podobi svoji grd, in zato ga ljudje, ki ne vedo, da je ena najkoristnejših živali, pobijajo — kmetijstvu v veliko škodo. Netopir je mesojedna žival in se živi ob gosenicah, metuljih, hroščih, posebno navadnih, katerih po noči išče in jih žre. Po izkušnjah je dokazano, da en sam netopir eno samo noč več sto hroščev polovi. Če preganjamo netopirje, pač je očitno, da preganjamo najboljše varuhe kmetijstva in vrtnarstva. Dolžnost umnega gospodarja bi toraj le bila, varovati to dobrotljivo živalco in izkušati, da se pomnoži!

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 127. Moja telica se je sedaj prvokrat oteletila ter dobila lepo in veliko vime. Molze pa le na zadnja dva sesca, iz sprednjih priteče le kaka kapljica. Kaj je temu vzrok in ali je kaj pomoči? (P. S. v G.)

Odgovor: Določen odgovor je težko dati, ako ne preiščemo vimena. Če so mlečne žleze v sprednjih seskih nerazvite, premine hiba sčasoma sama od sebe, ako pa imajo kako organsko napako, da ne izcejajo mleka, onda pa ni leka. Ker pišete, da je vime veliko, mislimo da je skoraj gotovo oteklo in da zato ne daje mleka iz vseh sescev. To se velikokrat pripeti po zimi, kadar se krava oteli, zlasti pri junicah, in prihaja od prehlajenja. Imejte kravo na gorkem in omivajte ji vime s toplo vodo, v kateri se je kuhal senen drobir.

Vprašanje 128. Imam vinsko klet prek solncu ležečo, zaradi tega ni po leti nič kaj hladna ter za vino nič posebno dobra. Pri nas trdijo ljudje, da se klet po leti ne sme odpirati in zračiti, ker to škoduje vinu. Ali